

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 4.

У НОВОМ САДУ 28. ЈАНУАРА 1888.

ГОД. IV.

ДУХ ВРЕМЕНА САД ЈЕ ТАКИ!

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГА ЖИВОТА.

ПРВИ ДЕО.

IV.

 речасни господин парох Брајковачки, поп Стеван Радојчић седи под сеницом у својем вотњаку. Разузурио се, па је на њему место мантије само лака сива кабаница, што је иначе облачи преко мантије, кад путује кудгод колима. На столу је неколико кабанус-цигара, које ће он, кадгод би пушио, пресећи на полак. Половину ће оставити, другу пак опљувати, па заденути у малу своју турску лулицу на подугачком чибуку, запалити и пушити... И сад пуши, па задимио и замаглио у уској сеници својој, да баш видиш, како куља плав дим на врата.

Намештај у тој собици је једна по широка клупа уза зид, застрта неким платном, од кога се иначе кроје панталоне, да изгледа, бајаги, као канабе, и да пречасни не би дерао чакшире о голу даску. Пред канабестом на сред собице омањи сто. У зидовима на све стране поударано неколико то гвоздених то дрвених клинаца. Ту виси пчеларска капа; стара нека реверенда, — ваљда, прва поп-Стеви, како се запопио; стара свештеничка капа, коју је попа носио пре дуго, дуго времена, док неје дао начинити нову, а натуцао би је на главу преко ушију, кад је ветар или зима, па мора гологлав да сахрањује, да свети водицу, или да у берби стражари, како беру берачице. Ту је мала тестера за навртање и скрњивање воћака; ту вазда још друга што вртарскога што пчеларскога оруђа, као ножице за скидање гусеница, нож за подрезивање кошница, будак, ашов, мотика и тако даље... У једном углу стоји насловена а на вршак изврнута стара плетена а неолепљена кошница и у њој паламарџа, чивија, жица, чекића, длета, клешта, и — Бог те пита шта све још! У зазиданом прозору поразбацано неколико старијих и нови-

јих бројева од разних година политичних новина, што их је попа по кадгод од дуга времена, бог ме, и читао. По канабету у истом нeredу неколико непотпуних примерака Карловачке „Привреде“, Београдске „Пчеле“, и број „Хришћанског весника“, у кому је позив на претплату, а нерасечен.

То је поп-Стевина и библиотека, и радионица, и читаоница и пушоница.

Господин парох има у сеници тој сву удобност; и, збиља, никад није ленше пожелео. Под њом он чека и дочекује ројеве; под њом после ручка прилегне и дремуца; под њом чита новине и премисља о ономе, што се њега тиче, а мало разабира за оно, што је било и шта ће бити у свету. Он и његова најближа околина с најближим посредним, па и непосредним интересима, што су ту скопчани, — то су његове најмилије мисли. Тек ако ће га кадгод завести мисао за којом новином у пчеларству и воћарству, колико је он могао о њима дознати, кад би отишао куд у варош, или проучити из листова, кад би му који пао у руке. Највећи просветни напредак у својему господарству припустио је тек у толико, што је наручио неке савршеније ножеве за навртање воћака и неколико ђерзонака кошница — тек „да покуша“. А наопако се једио, што српски пчелари „сваки час“ препоручују по нешто ново, па да је чак и „некаки“ Орлић и Коњовић „и не знам ко“ пронашао новију и згоднију кошницу. „Србин да нешто изуме, кад је паметни Шваба већ све изумео!“ Једва се одважио још и на то, да по упутству наших пчелара води, а то му се признати мора, најсавршеније свој пчеларски дневник. Можда је мислио, да се и он кадгод баци у који српски пчеларски лист каквим дописом из својега уљишта; можда, али — тешко!

www.unibg.com Ако је кадгод каквих „виших“ жеља и имао, за-
ситио се првеним појасом, којим је „као ревностан
пастир и душепопечитељ Богом повереног му стада“
одликован и постао „конзисторијалним присједатељем.“
Више шта, мисли, не може ни постићи. . . .
„Поп је“ вели поп Стева, „поп: а придиковао, а
не; те гласао за овог посланика, те за оног; то
било автономije, то не било је; па казао: да, па
казао: не. Само чино, само по чину! Па паки и
паки — поп!“ . . .

Е, па тако седи јутрос, ето, поп Стева под сво-
јом сеницом, па пушта густе димове кроз подсечене
бркове; глади дугим сухим прстима браду, по којој
се, бог ме, ухватило поприлично већ иње; глади и
гледа, како куља дим на врата. Око сенице, чује,
зуји и бруји вредан народ по чистом јутарњем ваз-
духу. А зује и брује данас нешто крупније и мисли
у глави пречасног конзисторијалног присједатеља.
Право рећи, брује му и зује у глави још од синоћ,
како му је „његова“ напунила некаквим разговором,
па јутрос са неколико убедљивих речи и јаче под-
бунила. Навалио се леђима на зид, где је већ отрпо
креч и углачао га од тешког наваљивања; преба-
цио ногу преко колена, па мисли.

Дуго и дуго му нису такe мисли долазиле на па-
мет, па се унео свом снагом, те набрао чело, па му
се натуштило над дугим проседим обрвама. Хоће
најпре да оживи у успомени неке особе и прилике,
о којима је, чини му се сад, и чешће могао и тре-
бао мислити, ако ничега другога ради, бар да сад
не мора лупати главу, као да му је све ново.

— „Како сам нисам дошао на ту мисао? . . .
Овај момак није таки, као што сам ја . . .“

Хтеде рећи: „ . . . мислио о њему!“ Али га ипак
памћење не изневери, кад се опомену, да до сад
неје ни мислио о њему, бар не озбиљно, ако га се,
може бити, кадгод случајно и сетио био!

— „Мора бити кадгод нешто од њега . . . До-
пада ми се, што је при себи. Жилава нарав! Без
ичије припомоћи . . . сам . . . у туђем свету . . . Хм!
Мора бити од њега кадгод нешто! Две јаке, до
душе, за вратом не ће имати никад, јер . . . за тај
хлебац, што га је он себи изабрао, не пријања, баш
Бог зна како, маџун и скоруп! . . . Па . . . најпосле,
шта су стекли и трудољубиви Орфелин и учени Со-
ларић, па мудри Доситије и преблаг Милован Ви-
даковић . . . и толики други славни и преславни;
али се и данас славе! Тек . . . тек . . . Доста је то
од њега, . . . за сад . . . доста.“

Пред сенице се нешто закрши, као да неко
склања себи с пута ону лозу, што се обично онако
уз пркос испружи преко стазе са лозника. Збиља,
чу се ход.

Поп Стева склони чибук уза се поред стола,
проглади претима кроз браду и лако се наклања.
Узе округли ћелепуш са стола, па га ћуши на по-
тиљак; а лаком кабаницом покри колена, да баш
не види, ако је непозван ко, попу у чакширама. Очи
упрљо на врата.

На вратима у сред лозника указа се Бранко
Стајић. На њему лако летње одело и сламњи ше-
шир. У руци држи некакву књигу, а на бео се штит
од сунца наслонио.

— А, . . . ти си, Александре! — примети попа,
па се осети слободан; него се ипак не показа тако,
да не би сестрић његов могао приметити, како се
он спремао кому на дочек, да му се „омладинац“
не може ни од шале подсмехнути.

— Тражи вас, ујо, госпођа Рашићка! — одго-
вори онај.

— Госпо . . .?! — замисли се чисто поп Стева,
као да му је странно то име; понда се сети. — „Јо-
гуница!“ помисли у себи. „Никад друкче! . . . Го-
спођа Рашићка! Као да пркоси!“

У исти мах му сину друга мисао, па му се за-
довољније мало разгали лице.

— Да ме ко не тражи?

— Не знам. Ја сам пошао био к Јовану; а го-
спођа ме замоли, да вас к њој пошаљем, — одго-
вори Бранко.

Попа се дигао, па пажљиво растире и онако већ
до најситнијег патрићка догорелу полушку своје ци-
гаре, те је утрну. Метну шешир на главу, па за-
копчава и око себе намешта кабаницу.

— Што не дате мало проширити или бар по-
висити, ујо, ту сеницу, кад сте тако радо у њој?

— За мене је, синко, добра и овако. Ја сам је
из темеља зидао. Ко после мене дође, може лако
дозиђивати, ако му буде уско . . . Ето, видиш; шта
би ти било, да си за годину две дана мој капелан,
па временом мој наследник и у парохији и у кући?
— рече поп Стева поверљивије.

— Хвала, ујо, што се не сетисте, кад је тому
било време; сад је касно, — одговори му сестрић
с неким прекором.

Поп Стева се уједе мало за доњу усну. Хтео је
да наведе разговор на нешто друго; али „оштро
омладинац одговара“, па не знаде, шта сад да му
каже, већ окрену на друго:

— Хајд' заједно до куће, ако хоћеш к Јако-
вљевићима.

— Сад не ћу тамо. Идем у воће.

Поп Стева устаде и изађе, па забрави за собом
сеницу.

Окренуше један другом леђа, па одоше својим
путом.

— „Јогунаст! — рече за њега поп Стева, кад видиш разиђоше из сенице. — Има општар језик! Право материно дете!“

Али сестрића увек одржи у милости ујковој ипак то, што се... „без ичије помоћи... сам у туђем свету...“ гура, те редовно свршава своје течајеве.

Изашавши из вотака и из врта, те идући кроз двориште, не може попа, а да као добар домаћин, овде онде не завири, ма само по старој навици.

Женска, већ не у првом цвету своје младости, али ипак још доста свежа и унегована, изађе преда њ до по дворишта. Натукла лаку повезачу на лице, да јој га зар не препали сунце. Познаћеш је добру домаћицу. Засукала рукаве, па чисто на њој и уредно, као што само може бити. Иде, а спушта рукаве на голе пунане, снажне руке, да и њих заштити, те да не поцрне без невоље.

— Јеси ли разговарао што? — пита попу, а више тумачи, шта мисли, погледом него речима.

Попа застало баш пред великим орахом, па гледи већ по толики и толики пут, како је воћка понела. На њено питање, лагано окрену главу к њој, па је гледи, а, бојаги, ни на крај памети му, шта она пита.

Види она то, па му напомиње:

— А да за то сам га тамо и послала?

— Александра?

— Да, Александра.

— Да... да! — пуче попи пред очима. — Знам, шта... Нисам... нисам ни речи... Он вели, ти ме зовеш.

— За Бога, — поче она већ мало нестрпељиво, — та, за то сам ти га и послала. Да сте, велим, на само.

— Нисам те разумео... Ни на крај памети!

— Боже мој, — опет она, али сад мало и с прекором, — тако ти лежи на срцу!

— Ето ти је, на! — обречну се, бојаги, попа.

— Хвала ти, Боже! Канда нема више дана него кобасица!... Видиш, овај орах је, чини ми се, први пут ове године добро понео.

— А знаш ли, колико је година том ораху?

— Колико година? Чекај, молим те... Виће... биће... неких једанаест... дванаест... Јест, дванаест!

— Дванаест, управо! Усадио си га, кад сам ја дошла у ову кућу. Онда је Јелици било четири године, тек пошла била по петуј.

— Вубица једна! Мала је била... — разнежи се попа, па вели за Јелицу. — Да, да! Сећам се... Трчкарала је туда око мене, кад сам га укопавао.

— Па видиш, Стефане... видиш, сада је већ

девојче. Седamnaест јој годинаца; скоро ће, у име божје, ићи у осamnaесту. Родитељи, у тим годинама својих кћери, морају већ да помишљају и на зетове. Ја кажем, Стефане, родитељи... Да Бог ме, ти си јој, рећи, као и отац, како си је примио од мене место њена оца. Ја не могу рећи: „моје“ дете! Јер видим, и ти је волиш, као да си је ти родио.

— Јелена, ... наша Јелица је моја брига! — рече поп Стева одлучно.

Попа узде своју Јелисавету, иначе госпођу Јецу Рашићку за руку, па пођоше у кућу.

— Бранко је фини младић! — приметиће госпођа Рашићка. — Па...

— Ух, ух! Немој, молим те, — поче поп Стева с киселим лицем, као да му је ко на жуљ стао, — немој и ти тим незнабожачким, тим револуционарним именом, кад га је Бог и Христос примио у своју општину од крштенога кума под тако лепим именом једнога од просветитеља хришћанских! Већ ми бучи глава од неко доба. Свуда Бранко и само Бранко! Успалили сте се као...

Рашићка се насмехи:

— Дух времена сад је таки!

— И ти се под старост повела за духом времена!

— Стефане! — на то ће Рашићка.

— Но, но, ... не велим ја тако... Не мораш ти одмах... не знам шта...

— Доста ја већ гутам од неко доба, — загрми Рашићка.

Гром и пакао!

Поп Стева претрну.

Рашићка осети, колико га је заболело, а познаје га кроз и кроз.

— Да говорим толико... не знам већ коме, послушао би ме и учинио би ми. А ти...

Види поп Стева, да је тренутак озбиљан. Но не зна, шта да каже.

А Рашићка се, што би рекао Брајковачки писар, „дочепала ледине“, па тера даље и игра увређену љубав, кује, док је врело.

— Ја радим и ринтам у овој кући... Па, ето, како ми се мука моја награђује. Кома за љубав? Могла сам ја и без тога лепо и красно живити, где хоћу, а овако...

Ух, ух, ух! Поп-Стеви се пође кожа жежити.

— Ја бих моје дете знала и сама усрећити. Овако сам се ослонила на тебе... Сироче моје!

Е, баш неје то више ово ни оно. Ево, и сузе пођоше вртати госпођа-Рашићки, сузе, Боже, тешке, несретне...

Поп Стева се растопи, расплини, оде у пару...

ЈЕЗИК У ГУНДУЛИЋЕВУ „ОСМАНУ“.

(НА ЧАСТ БЕСМРТНОМ ПЕСНИКУ О ЊЕГОВУ ТРИСТОГОДИШЊЕМ ПРОСЛАВЉАЊУ.)

НАПИСАО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

(Наставак.)

* * *

Долази кад кад старински генитив плурала код супстантива неподмлађен вокалом *a*:

Недалече *шатор* царскијех,
ки од града слику држе,
глава од чета јаничарскијех
Али-ага шатор врже. — IV., 77.
Набуђиват једни сташе
хоћу и *цркак* редовнике,
сву господу и све паше,
и закона разумнике. — XIII., 338.
Од *неуравад* цијећ прикора,
кијем те плеше брече охоло,
замњело је поље и гора,
свијет вас колик зучи около. — XVII., 645.

* * *

У прономиналној деклинацији мешају се по аналогiji облици првога раздела са облицима другога раздела:

Испореди: сумњи, и свеђ му сумња чини
с узрока се бојат *тега*,
како она, да се и ини
узнали не би у њега. — X., 285.

са: Ну још и то кад би било,
ку би од *тога* корист стеко?
једа би се тим пронило
тве краљевство надалеко. — XI., 720.

Испореди: Занио бјеше глас и њега
од лијепости славне свуди;
спјеша се цијећа *тега*,
да ини не отму, што он жуди. — XIV., 205.

са: Јер није у пољској земљи *тога*
мјеста мала ни велика,
ко војводу не има свога
и особна племеника. — XI., 295.

Испореди: Ну Дилавер против њему
коња ободу, скочи хроло:
и коцје *овему* и *онему*
сусретиште скрши врло. — XIX., 270.
С овом Мехмет славни узиде
први на сто царства *овега*
Грке расу, смакну и скиде
краља од Босне и херцеза. — XX., 215.
Не дорече још *овега*,
А Даут онет викну из гласа:
„Што чините? Давите га!“
и махраму смакну с паса. — XX., 350.

Ти врх свега још *овега*,
да му утврдиш сабљу у руци,
хтје, да имају страха од њега,
сви народи и сви пуци. — XX., 425.

са: Врх ливаде млад уз млада
сједи у цвијећу разликому,
и ријеч с ријечим хитро склада
на ухо шаптом ови *оному*. — VIII., 205.
Тиска један проћ другому
оштра сабља без милости,
и смрт пријети ови *оному*
са свом моћи и крепости. — XIX., 535.

Долази заменица *сај*, која гласи у старом словенском језику *сѧ* и која се не говори по другим крајевима српскога народа:

Тад кон лијене Сунчанице
на седиљке *сеј* љувене
одсвуд млади и младице
скупише се небројене. — VIII., 225.
У што на час дана блага
танац воде *сеј* госпоје,
и овако се пјесан драга
Владиславу славном поје. — IX., 165.
Изврностим *сијех* направа
вас запањен паша остаје;
у истину се упознава,
и мни, у војсци опет да је. — XI., 85.
Тер бих чуо од свијех име,
ко свијех видјех војевати,
не бих мого у *сеј* време
драже ствари ја слишати. — XI., 110.
Гдје од мрака вјековита
под јазовим зја пучина,
усред свега *сегај* свита
најдубљијех сред дубина. — XIII., 5.
Многе топрв још ће изити
у ово наше сада време,
од ких за изглед на *сем* свити
након нас ће остат име. — XVII., 290.

У старом словенском језику има прономен: *кѧй*, *кѧк*, *кѧе*. У том облику старинском долази иста заменица и код Гундулића. У старом словенском језику мењају се неки облици од те заменице по сложеној деклинацији, као: ген. множ.: *кѧиѧъ*, дат. множ.: *кѧиѧѧъ*, инструмен. мн.: *кѧиѧи*, лок. множ.: *кѧиѧѧъ*. Сви ти обли-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ци мењају се у Гундулића по аналогiji заме-
ничке деклинације; н. п.:

Проз несреће срећа износи;
из крви се круна црпе;
а они, *кијех* се боје мнози,
страх од мнозијех и они трпе. — I., 25.
Ах неумрли витезови,
гласовити Турци стари,
с *кијем* добише вас свит ови
моји дједи, ваши цари. — I., 120.
Свиони су њих шатори,
столи златни, на *кијех* сједе,
птица у мору, риба у гори
јестојске их слиједом слиједе. — I., 205.
Паче да та ријека свуди
напуни се и зајази
телесима мртвијех људи,
кијех пољачка влас порази. — I., 262.

* * *

Као што је у старом словенском језику био
генитив без предлога *од* уз компаратив, тако
је био и у српском језику некад. У Гундулића
долази генитив уз компаратив без предлога и
са предлогом.

Испореди: Ну кћи краља од Могора
љепша и свјетља *свијех* се указа:
њој из бијелијех прси зора,
сунце истјече из образа. — IX., 380.
Бијелијем перјем главу ките,
под кавадим ноже држе,
пашу сабље племените,
јашу коње *вјетра* брже. — XI., 410.
„Заутра нам је царство у руци,
срести га ћу ја без страха!“
И у овој се већ одлуци
крену бржи *вјетра* *илаха*. — XVII., 740.
Силна *вигра* јачи и бржи
сјемо тамо скаче и тече,
рве, ваља, ломи, крши,
ноге, руке, главе сијече. — XVIII., 300.
Тер јак пастух, кад се од бијеса
с јасли отргне, *вигра* бржи

тече, скаче, гривом стреса,
главу уздиже, пуха и ржи. — XIX., 395.
са: Нут онога, ком кацига
сњезанијем се перјем кити,
а и коњ под њим бјељи *од смига*,
рек би, сад ће полетити. — XI., 270.
Тим весело напријед ступи
врљи *од вигра*, бржи *од стриле*,
сметај, свађај, буни и уни,
не мимођи варке и силе. — XVII., 705.
Дуљи од вијека часи брзи
чине јој се, мисо је труди,
без господства живјет мрзи,
нова уфања већма буди. — XVII., 745.

* * *

У старом је словенском језику обележје са-
дашњег времена у првом лицу једнине *о*, н.
п.: *плетж* (= плет-ом), *берж* (= бери-м) Тако
је било и у српском језику. Али од тринаестог
века поче се прво лице садашњег времена по
анalogiji мешати са оним глаголима, који не-
мају обележја за садашњост, а имају пун ли-
чни наставак, као што су: *јесам*, *дам*, па до-
бише и обележје *е* за то лице по аналогiji
других лица, и у седамнаестом веку задржаше
још обележје *о* само они глаголи, који су и до
данашњег дана задржали, као: *могу* (*могж* =
мого-м), *хоћу*, *велу*, *виђу*. У петнаестом и ше-
снаестом веку била је, дакле, борба између
облика са обележјем *о* и облика са обележјем
е, па шеснаестог је века та борба свршена
са победом облика са обележјем *е*. За то се у
Гундулића и не налазе облици са обележјем *о*.
Кад изузмемо споменуте глаголе, који су задр-
жали до данас обележје *о* у првом лицу јед-
нине, онда још само долази један глагол с обе-
лежјем *о* код Гундулића у »Осману« и тај облик
једини долази у стиху слика ради:

Ну што заман веће *стоју*,
није вас знане тријеби учит:
час паклену, вашу и моју
доста вам је припоручит. — XIII., 300.

(Наставиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Устајте! Што сте се укупили и тако удивили, та
ви, ви слушаоци на миндерлуку, устаните и ви,
протеглите се мало и протарите очи, — искашљите
се, поните по чашицу добре шљивовице и прохо-

дајте се мало, еда би опет к себи дошли од те-
шкога чуда и чуђења!

И није чудо, браћо моја драга, што сте се, слу-
шајући то причање Пантино, укочили од чуда и за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS.RS

немили! Прометайте се мало по пољу — а ја ћу да видим, шта управ Нешрија, извор Пантин, пише на стр. 63. „*Man hat erzählt, dass in dieser Nacht (ноћ у очи Видова дне) von den Ungläubigen einige Wein tranken und sich in gutem Wohlleben befanden. Einer wollte dem andern den Türken verkaufen; es gab Ungläubige, welche sich die Türken im Weingelage zehnmal verkauften, jeder Verfluchte redete in seiner Berauschtigkeit grossspecherisch. Als Lazar ihre Prahlereien hörte, sprach er: „O Wunder, haltet ihr es nicht für passend, heute einen nächtlichen Ausfall auf die Türken auszuführen?“ Darauf erwiederten Alle: „Ja, es ist sehr gerathen!“ Es gab unter ihnen einen Ungläubigen, Namens Joka, welcher 9000 Leute befehligte. Dieser sprach zu Lazar: „Was, potztausend, Hospodar, jagst du diese Türklein in Schrecken, — was verschlägt es dir denn, wenn du auf so viel Türken einmal einen nächtlichen Ausfall machst? Lass die da gehen! Es gilt! — wir wollen sie morgen einzeln gefangen nehmen; die einen wollen wir fesseln und verkaufen und die andern tödten und ihr Blut mit schwarzer Erde mischen!“ Alle Ungläubigen billigten seine Worte und ruhten aus.“*

Не треба да напомињем, да и сам преводилац није знао, шта је управо говорио онај Јока, кад је одвраћао кнеза и остале војводе од ноћног напада на турску војску. И то је место много развојетније и јасније у Левенклављевој историји, откуд и наш Рајић наводи на стр. 63. — „И сви — хришћани — бяху исполнени виномъ и неподобныя излеваху рѣчи аки ума лишени. Лазаръ заключилъ бяхе, да въ нощи тоѣ печальное нападеніе на Турки неготовыя учинить: но единъ отъ велможныхъ Господь Бля именемъ противста совѣту тому рекъ: Драгій Государю, что боишися Турчиновъ сихъ, яко ношця на нихъ ударити хочещи, молю тя, отложи сія мысли и буди благодушенъ; дню обаче явившусе, въ собственномъ ихъ станѣ нападемъ на нихъ, и повинующимся намъ животь даруемъ, противящіяся же остріемъ меча истребимъ. Превозможе совѣтъ Баинъ, яко силенъ бѣ, имѣяше бо 90.000 воиновъ въ командѣ своей.“

У преводу оном дакле, којим се Левенклав служио, назива се Бернауеров и Пантин Јока „*Bagia*, ein ansehnlicher und mächtiger Herr, unter dessen Befehl in die *neuntzig tausend* Kriegsleut waren.“ Бернауер је дакле читао Јока а Мурат драгоман *Bagia* (Рајићев *Baja*) и Мурат каже, да је тај Баја имао под командом својом 90.000 а Бернауер, да је имао само 9.000 момака.

Који од поменуте двојице: дали Мурат драгоман или Немац Бернауер има право, ја не знам, само то једно знам, да наш Панта нема никако право, што је написао „да је велики војвода Вук, по речма Не-

шрије, рекао кнезу: „Зашто, господару, да плашиш те Турчиће и т. д.

Хамер (I. 209.) и Цинкајзен (I. 260.) помињу такође онај предлог, да се ноћу на Турке нападне, по обојица веле, да је против предлога тога био *Борђе Кастриот арбанашки господар*, aus dem übermüthigen Grunde, dass die Nacht die Flucht der Feinde begünstigend, sie ihrer gänzlichen Niederlage entziehen könne — по ни један од њих није цитирао извор, у којем то тако пише. Биће да су они то нашли у Садудину. На тога *Борђа Кастриота* вратићемо се, док само г. Панту скинемо с врата.

Нешрија је завршио, — као што је горе наведено — своје казивање о положају неверника ноћи у очи Видова дне, са речма: „Сви неверници послушају његову (онога Јоке или Баје — или Ђорђа Кастриота) реч и *отпочину*.“ Но г. Пант није до отпочивања већ наљутивши се мало на Нешрију рече: Јок вала, Турчине — ја то боље знам и познајем боље адет српски. Какво отпочивање? Нема о том и не може о том ни разговора бити у српском табору и то у очи битке!

И гурнувши на страну Нешријеву повест а дохвативши се наше *књиге староставне*, отвори г. Панта страну 86. књиге те (Гласник V.) и чита у књизи тој староставној *»вечери же виченъ у день свѣотній сирамон недѣли, во 14. месеца изніа, на трапезѣ великаго княза Лазара, соседацимъ ксѣмъ князомъ и коескодамъ, и по многомъ разговорѣ оицменикахъ царства а наипауче баіоши — вземъ (Лазаръ) удше глаголетъ: »здравъ сине и коескодо мои Милоше, повла некто са советницы твоими.« Развѣкъ же Милошъ сіе быти отъ Вѣка съдѣцаго при Лазарѣ, овауче востакъ поклониса кралою, отвѣтсвѣтъ: царю, нектра ти код кольна сѣди, азъ же несаумъ: »лазаривса востаетъ отъ трапези глагола: за утра взршиш, тво е вѣра, тво ли е нектра, азъ бо желаю вмерети за та и амврат: цара љенти.«* Да ли је г. Панта, читајући ту књигу „староставну“, и сузе ронио, ја не знам, но тешко да је, јер тек што је по тој староставној књизи једном руком написао: „Милош плане, рекне цару, да му невера седи до колена“, већ је другом руком дохватио књигу свога љубимца Нешрије, те је наставио „*па по речима турскога летописца Нешрије* рекне кнезу Лазару: Ја идем да убијем турскога цара — и имао је уза се сакривен нож.“ О Панто, баш си Турчин!

Причајући Панта по „староставној“ нашој књизи, како су кнежеви и војводе на господској вечери „*седећи*“ много и много разговарали и диванисали о издајицама царства, помиње међу тима издајицама и *Андрејаша* (брата Краљевића Марка), којег књига „староставна“ не помиње на том месту и том при-

ликом. Зашто је Панта утиснуо Андрејаша, одмах ћу казати, док само запитам г. Панту, зашто је, рекавши, да се кнежеви и војводе много и много разговарали о издајцима царства, о Андрејашу и другима, додао: а највише о „Балши“, кад зна, или треба да зна, да тада „Балша“ није био у животу, већ је жив био и у Зети господарио синовац његов, Ђурађ Срацимировић, зет кнеза Лазара? И пошто се кнежеви и војводе „седећи“ сити наразговорили о издајцима царства, о Андрејашу и другима а највише о Балши, кнез Лазар, или што су му ти многи разговори о издајцима царства већ досадни постали, или из другог узрока, ја не знам, тек „на то кнез Лазар — вели г. Панта — устане и *по наговору Вука Бранковића, великог војводе, како га у своме писму назива сам Лазар*, назове Обилића издајцима“ и т. д. Но није истина, да сам Лазар назива Вука Бранковића великим војводом, нити је истина, да је кнез Лазар по наговору Вука Бранковића назвао Милоша издајцима — и то ћу тако доказати, да Панта неће смети ни писнути. У писму кнеза Лазара, које помиње Панта и на стр. 341. и на стр. 340. и за које он на овој страни каже, да је то „ориџинално писмо кнеза Лазара“, не стоји и не пише „Въка велики воивода“ већ стоји: „Дъка велики воивода“, и то не кажем и не тврдим ја или г. Љуба Ковачевић, већ то г. Панта „имајући исто писмо у рукама“ тврди и уверава (в. књижицу Пантину: „Краљ Вукашин убио цара Уроша“ стр. 27. и 28.). Ако је дакле *ко наговорио* кнеза Лазара (и то ми је био леп кнез и земље господар, који се дао на то наговорити!) да назове Милоша издајцима, и ако је тај наговарач био по казивању Пантином „велики војвода“, онда је тај наговарач био „Лука велики војвода“, који се у ориџиналном писму кнеза Лазара помиње и који је поменут и у једном писму „царице Милице и њених синова од г. 1395“, као што је то исти г. Панта у ЛП. књизи стр. 273. и 274. доказао тако, „да доказ тај не може побити нико.“ Вук Бранковић није био „велики војвода“ већ господар своје области, као што је и кнез Лазар био господар или господин у својој области. И тај „господин Вук“ да ће наговарати кнеза Лазара, да назове издајцима Милоша, за кога Панта не зна, јер не каже у повести својој о боју Косовском, ни ко је, ни шта је, ни откуда је? Тако што може данас веровати и написати само Панта и Панти подобни Бугари, и нико више! У поменутом „ориџиналном“ писму пише кнез Лазар властелину Ђир-Богомилу у Скопље између другог и ово: *»Сѣлѣа храните да не вѣзатѣна въздетъ грѣмѣта отъ Андрејаша да те предадѣтъ Зекѣрию кезѣриз ѳракинскомъ.*“ И на том основу утиснуо је Панта и Андрејаша међу оне издајце царства, о којима су на

вечери кнежевој „седећи“ кнежеви и војводе онолико разговарали, да их је од многог говора и разговора већ језик заболоо, Њих језик, а мене већ рука боли пишући коментар овај на повест Пантину о боју на Косову. Но шта мари Панта за то, што мене од писања рука боли! — Он прича даље. „Исти Нешрија прича: „да су (те ноћи) неки Срби вино пили и свако добро уживали. Један је другом хтео Турке продавати; било их је, који су, при вину, по десет пута Турке препродавали; сваки се у пијанству хвалисаше . . . Сваки је Србин носио по једно уже. Једни су зборили, да је њихно уже дугачко тридесет лаката, а други су говорили, да је њихно још дуже, па: гледајмо да их лакше похватамо и ужетима повезујемо. Неки су говорили, да је Турчин горопадан и неће га задржати уже, него ево ја имам ланац, њиме ћу Турчина оковати . . .“

„Док су неки у војсци такве маните разговоре водили, „неверни људи“, каже Михајило из Острице — но ја сам већ казао да Михајило не каже то, шта Панта пише да Михајило каже, и зато прећи ћу одмах на оно, што Нешрија додаје, — вели Панта, — да је те исте ноћи некакав неверан злосретко ходао и говорио по (српској) војсци, да он никад није видео, да су Срби Турке путали и везивали, већ је видео, да су Турци Србе одводили у ропство. Бојим се, да вас неће и сада Турци вашим веригама спутати и са собом у ропство поодваћати.“

— „Ћути, проклета лудо, остави се такве беседе“, рекао му опет некакав Србин војник, јер ће кнез чути, па те погубити . . .“

Тако је проведена ноћ у очи Видов-дана 1389. год. у обе војске, вели г. Панта на стр. 342.

„У турској војсци — вели даље г. Панта са скрушеним срцем и духом смиреним — у турској војсци видимо јединство, „једну мисао“: ни царство, ни новац, није ништа — вели Мурат у молитви ноћној: нисам дошао због слугу и робиња, него да се удвојим теби, вечни Боже и вечна правдо“. Из овога се види најбоље, вели г. Панта, како је било религиозно одушевљење код Турака. Како је било код Срба, ми смо казали.“

Панте су дакле казали, како је религиозно одушевљење било код Срба у очи Видова дне! Све луде скаске и приповести турске о боју на Косову, које је глупави Турчин Нешрија у почетку XVI. века скупио и записао, све су то дакле наше Панте усвојиле и за сушту историјску истину примиле и на основу тих усвојених глупости они су казали, какво је религиозно одушевљење било у очи Видова дне код Турака и какво код Срба. Јест истина: Панте су казале, и остале су, казавши то, живе, и живећи напредују и удостојавају се свакојаким почастима зе-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

маљских: те наше Панте! Но шта да се ја љутим на Панту, кад се Панта не љути на мене? Љутио се он — рече неки дан г. Панта у неком збору и у неком ученом разговору — у први мах на мене, но кад је видео, да сам ја наузмио да га целе године грдим, престао се љутити он, г. Панта! Па кад је он престао љутити се на мене, нећу ни ја више да се на њега љутим, већ ћу да тихо певам и припевам познату ону народну песмицу:

„Наша дода бога моли,
„Ој Панто, Пантелијо!
„Да ороси росна киша,
„Ој Панто, Пантелијо!
И т. д. и т. д.

А друго: Све кад бих и имао узрока и разлога, да се љутим на Панту, или, као што г. Панта мисли, „да грдим г. Панту“, нема места данас и није данас оправдана та љутња моја (или грдња) на Панту у погледу повести ове Пантине о боју Косовском, пошто је г. Панта, као што сам горе негде поменуо, већ пре три четири године изрекао ону велику исти-

ну: „Летописци XVI. XVII. и XVIII. века немају никакве вредности за суђење о догађајима XIV. века“; а тим је сам г. Панта не само својој повести о боју на Косову (XIV. в.) написаној по турском летописцу Нешрији из XVI. и нашој „староставној“ књизи из XVIII. века, већ и свима својима расправама о цару Урошу *смртну пресуду изрекао* те мора и сам сада у души својој признати, да и та повест и те свеколике расправе његове *исполучно никакве, а ни најрелативније вредности немају*.

Ти се стресаш, читаоче благи, тресеш се од гротозе, мислиш и рећи ћеш можда: Та то је много и преко јего! То је грозно и ужасно!

Ако ће! Но јели то грдња? Ја г. Панту не грдим нити сам га икада *грдио*: за мене је Панта *тии*, и ја с тим типичним господином и брзописцем само имам посла, а са г. Пантом Срећковићем, човеком добрим и одушевљеним патријотом нашим, не стојим ја у никаквој размирици. И њему као човеку и патријоти свака част и поштење!

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

СРПСКИ „ФАУСТ“.

„РИБАР“. Спев Војислава Ј. Илића.

Сад ми није ни најмање жао, што нисам онда при оцењивању Војислављеве појезије могао споменути и његова „Рибара“; не беше ми прва свеска „Отацбинне“ од године 1881. при руци. Тако могу бар том заиста значајном спеву посветити и више труда и више времена.

Шта мислим о Војислављевој појезији, изнео сам пред српску публику већ у овом листу; дужност ми је, да своје мишљење допуним, приказујући, ево, и „Рибара“.

Па шта је тај „Рибар“? Званично је „Рибар“ спев, у главном епско-лирски спев; незванично је пак „Рибар“ излив бујне, песничке нарави, која је њиме хтела себи одушке дати те приказати оне нагомилане велике и дивне идеје, какве мало њима падају на ум. Кад узмем садржај и суштину „Рибареву“, онда — *si parva licet componere magnis* — могу и покушати, да га у нечем упоредим с големом трагедијом Гетеовом а уједно и Љермонтовљевог „Демона“ узети у обзир.

„Рибар“ се бави такође с начелом, да човека, који к нечем високом тежи, не може ни сам ђаво

навести трајно на пут заблуде и порока, ако га и може кад кад на странпутицу намамити.

У „Фаусту“ је то начело изражено потпуно; човек побеђује. У „Демону“ замењује човека ђаво, те побеђује такође, јер остаје себи веран, ма да је једном приликом заишао на странпутицу, те хтео добра да чини. Наравно, да је према ђаволском начелу странпутица: добар пут. У „Рибару“ долази и човек и ђаво са собом у сукоб; љубав их је навела на странпутицу, и та је одржала мегдан.

Ми видимо у „Фаусту“ човека умна и научна, који је незадовољан те тако и несретан с тога, што је у скученом и узаном делокругу. Он тежи за нечим већим и вишим, и пошто му сопствена, људска снага није довољна, да оствари своје тежње, одаје се магији, те склапа с ђаволом, с Мефистофелом, уговор: да му Мефистофелес буде слуга на земљи, а он ће му бити на другом свету — ако буде икад задовољан и умирен. Мефистофелес доводи сад Фауста у разна искушења, шта више, и омлади га, како би га навео на љубав те тако и на странпутицу. Но Фауста љубав баш спасава: с једне стране, што су му Маргита и Јелена добри дуси, те се за њега упуштају с Мефистофелом у борбу, ако Маргита и подлегне — Јелена лежи ван домашаја ђавол-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ског —; с друге стране пак, што се Фауст одаје послу и раду, те у њему налази разбригу, ако и не задовољства и потпунога мира. Фауст дакле ни после љубави према Маргити није постао рђавији — после љубави према Јелени баш никако — као што се Мефистофелес надао, већ на против, још бољи, јер је радио за опште добро. Он је тек у будућно-

примери из индијске, јелинске и хришћанске вере, какве је бог удостојио својом љубави смртне жене, те је то исто покушао и с ђаволом. Али бог остаје увек и у тим случајевима бог, те слабу жену подиже к себи, док ђаво остаје ђаво, те предмет своје љубави сатре и стамани. Према обрицању демоновом, да ће се измирити с небом, ако га Тамара за-

Ленка Хаџијева.

сти видео себе задовољна и умирена, кад доврши једном велики задатак свој, да од мора отргне земљишта, на ком ће људи моћи сретно и мирно живети. Тако се дакле оствариле речи Господа, и Мефистофелес је изгубио опкладу.

У „Демону“ је хтео Љермонтов да покуша, е да ли се ђаво може изменити, кад на њега силно утиче љубав. По свој прилици лебдише му пред очима

воли, стоји пример из старе митологије, како се Зевс, ради љубави лепе Ливјанке, која му роди Ијарба, хтеде одрећи божанства. Е па кад се бог може тако силно заљубити, за што се не би могао и ђаво! Нама не остаје онда ништа друго, него да верујемо демону, да је страсно заволео лепу Тамару, и да би учинио све, чему се клео — да је није окусио, те се тако после насладе истрезнио и остао

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unlib.rs

што је био, ђаво. Услед тога и не верујемо, да је Тамару хтео на тако препреден, на тако демонски начин да заведе и у пакао гурне а да ипак, задовољан с тим успехом, и даље по свету лети „без љубави и без нада“. На ђавола је дакле утицала љубав само тренутно, физички, док је био занесен и заслепљен — та љубав, која је у свом идеалном појму баш начело хришћанске науке и која стоји свагда у опреци с духом порицања и мржње. Ни љубав дакле није могла од ђавола створити анђела, она је у њему пробудила и успламитила неизмерну тежњу према женској лепоти, те је у том заносу и бунилу обривао више, него што је, по начелу у својој нарави, могао одржати. —

Да пређемо сад на предмет наш, на „Рибара“.

Ако и рибар није тако научан човек као Фауст, ипак је уман и незадовољан са узаног делокруга свог. Уз то пламти у њему љубав према властелинској ћери, лепој Зорки; али он зна добро, да као обичан рибар не може доћи до ње и да му на то треба и достојанства и блага. Једном, кад га је опет силна жеља обузела, приступи му демон и нуди му блага и достојанства, нуди му и Зорку, али да му је уступи после године дана. Рибар не видећи друга начина да дође до Зорке, пристане. Демон га забуњује најпре весељем, заблудом, оргијама, како би га заносио и кварио, те да се можда у одсудном часу не обрати божанству, тражећи тамо помоћи и помиловања. Уплетена лирска песма као да наговештава суштину пева. Рибар се весели, заборава на себе и на Зорку, ако га кад кад истрезни помисао, шта је све учинио, и шта ће још све учинити; демон га буди:

Демон: Шта си снев'о?

Рибар: Горку судбу моју!

Блаженство, срећу увенулих дана,
И чисте душе — и ругобу своју!

Демон: Зар прошлост има и зорица рана
Светлију, лепшу него она што је?
Сети се суза, што си некад лио,
Немоћи, туге — и љубави твоје!

Рибар: Тамом незнања ја сам срећан био!
К'о јасна звезда, што трепти и блиста,
У тамном низу бесконачних снова,
Душа је моја била ведра, чиста,
Чиста, док светлост не засија нова!
Дотле сам само назир'о с висина
Живота људског непојмљиве тајне,
И душа моја плану од милина
Тражећи слике варљиве и сјајне...
А време стиже. Целом својом снагом
Пливах по шумној задовољства реци,
Дарове бога поразивши благом,
Ја небо дадох — за девет месеци!
О, где су дани, кад сам живот дав'о
За мрски тренутак садашњег доба,
И свет, кога сам некад обожава'о,

И ког сад мрзим, к'о вољнога роба!
Заситив жеље — и жеље сам дао
На грешни олтар подземноме богу,
И пует тај живот мрзак ми је стао:
Јер напред — не бих, а натраг — не могу!

Демон га теши, но видећи, да се рибар ипак колеба, нуди му најјаче средство своје — Зорку. Кад чује рибар њено име, пристаје на све. Демон га одведе њојзи, и он се, као властелин, венча с њоме. Но при свем том је опет незадовољан а савест га мучи и гони. Он тежи невиђеном, нечувеном, непојмљивом, и демон га носи кроз васелену. Враћајући се кући, чује кроз поћну тишину пољубац и види Зорку с неким витезом. Доцније се докраде до њене постељо, у којој мирно Зорка спава, те мисли о изразу на њеном лицу:

И тајни израз непојмљивих јада
По њеном челу лагано се вије;
Тај чудни израз гледао је сада,
Ког никад дотле приметити није.
Беше л' то печат нечијег растанка,
Што нежну душу успоменом мрачи?
Ил' светли спомен сретнијег данка?
Ил' израз овај браколомство значи?
Ил' можда сумња варљивице ствара
За сопствен живот да му родом плати?
Он залуд књигу позвања отвара:
Са можда пође — да се к можда врати...

Демон се приближује, гледи шта се збива, наговара рибара, да напусти Зорку и да ће и без ње сретан бити. Но рибар неће да га слуша. Сад буди демон у њему љубомору и доказује му, како Зорка није више његова, — већ — демонова (истиче рок). Рибар га сад моли и преклиње, да јој продужи живот, али демон неће. Тад рибар плане:

Ишти ми свега, што ти само треба,
И све ћу вољно у руке ти слати,
И земске даре и дарове неба;
Ал' љубав — не дам!

Демон: Ти је мораш дати!

Рибар: Ја кажем — не дам; сад нек небо суди!

И палом сину. Рибар неви приђе,
Па упре челик у њевине груди,
Са смрћу готов да у срце сиђе...

Демон: Безумни створе!

Рибар: Ни корака ближе!

Страшног ми бога, што невиност штити;
Спазим ли само ход да ти се диже,
Невеста моја лешина ће бити!

Демон га задржава и хоће речима да га наведе, да одступи; али га рибар и не слуша. Демон гледи у Зорку, види је, како спава, како је лепа и умиљата, и

Ал' нешто странно за његове груди
Задржа удар, што се смрћу свео,
И тавни спомен поче да се буди,
Докале је јоште чисти анђ'о био:

Тихо и благо разлежу се гласи,
 К'о свете химне од безбројних тица,
 И вечна радост, што небеса краси,
 Чистоћом трепти с анђeosких лица;
 Па за тим... преступи, и проклетства жртва,
 И немир, што га кроз векове прати,
 И после свега равнодушност жртва
 Сирам свију страсти — што их дивно страти...
 Па од куд ужас на његовом лицу?
 И за што спомен баш сад да се буди?
 Или је љубав оживела клину
 Божанским дахом сирам света и људи?

Мирно је свуда — и с челика арази
 Трепери кроз ноћ. Сатана се прену,
 Па крвав поглед на рибара бази,
 И оштрим крилом под небо се крену;
 И оде... оде, пун туге и јада,
 Још уздах само с висине се хори,
 Па и он тоне... губи се... и пада,
 К'о тајни шумор гранчице у гори...

Рибар остаје сам, али је дубоко уверен, да га Зорка не љуби, те не мари ни за шта, ни за љубав, ни за веру, ни за бога. Тумарајући и лутајући, врати се једном кући и спази Зорку, како с витезом о њему говори. Разјарен од љубоморе, убије Зорку и одбегне, и не знајући, да је онај витез био њен брат. Међу тим се демон докопао самоће; ту хоће с богом да се измири, јер осећа *љубав* у својим грудима:

Ах, моћни душе, којим небо влада,
 Љубави чиста, о љубави мила!
 Како да појмим узрок оног пада,
 У коме тону Демонова крила!
 Заљубљен Демон!... И прогонством с нова,
 Прогнаник неба — у небо се диже;
 И свеги занос најчистијих снова
 Молитвом благом у небеса стиже!
 Заљубљен Демон!... Од Евиних дана
 Сунашце јарко заблестало није,
 Ни бистра роса, ни зорица рана
 На блудног духа, што се у ноћ крије...
 Заљубљен Демон!... О бесмртна сени,
 Што немо тонеш у пучини јада,
 Самртни ропац у крви и пени,
 Спасењу твоме уздиже те сада!
 Нежна је љубав — кад пламеним мачем
 Ноћника враћа у државу сјаја;
 Са плачем прогнан — повраћа се с плачем,
 На цветно крило изгубљеног раја;
 И светли спомен љубављу се лепи,
 К'о благи мелем вековечних сана;
 И нада сија, да му живот креш
 Будућим миром освештаних дана...

Тако је демон из пакла прогнан, али он још није у небу; он је још међу људима, јер ипак — *мрзи*. Мрзи рибара, јер док је тај жив, не може доћи до Зорке. Али њега озарава тек ово: он *није* љубљен; Зорка и не зна за њега. У тај мах спази рибара, који бесомучно јури преко гудура, бегајући

од убијеног чеда свог. Демон хоће да га смрви, да му није више на путу, но задржи се, и пита га, шта је с *њоме*? Рибар се исповеди и хоће да се сјурва у понор. Но изненађени и очајни демон задржи га и одведе га идолу, који се дигао по облику Зоркином:

Демон: Погледај добро! Познајеш ли, ко је?

Рибар: Проклети враже!

Демон: Дај ми срећу моју,
 Ил' мрски живот у пакао хити!
 Ти дрхћеш... стрениш, а невесту своју
 Мирно си мог'о у заборав скрити!...
 Погледај добро! Ово лепо лице
 Трепери сада к'о кандило ноћи,
 Послао руком једнога убице —
 И плавом небу ја не могу доћи!

Рибар: Са мном ћеш моћи!

И безумној снази
 Титанска снага у помоћ се креће;
 Он бесно рикну — и к понору гази,
 Демона посећ, к'о слабачко дете...
 К'о бесни оркан, што се небом гони,
 Задрхта... крочи... и у понор оде!
 И — све је мирно; само хуком звони
 Студени талас падајуће воде...

И буре бесни; са леденом руком
 Кидаше пелен с идолове главе,
 На четир стране сипајући хуком
 Сведоке тужне најстрашније јаве...

Шта је дакле сад? Демон се с човеком сјурвао у понор, да обојица својевољном смрћу покају онстанак свој и дела своја. Човек је смрвљен а демон прекаљен; он иде у ништа, у вечност, у хаос — али није ни ђаво више. Можда ће наћи милости тамо, где је милости тражио... У колико је у почетку делао, у толико се доцније повео за осећајем. *Љубав* је сада могла од сатане створити анђела, као год што је негда *мржња* створила од анђела сатану. Али само *чиста* љубав! Да је дошао до Зорке, као Љермонтовљев демон до Тамаре, он би онда дошао до плода сазнавања на земљи, те се не би удостојио неба, и остао би, што је био, ђаво, као год што је Адам изгубио рај, кад је окусио плод са дрвета од знања добра и зла.

*

Као Фауст, тако је и рибар незадовољан својим стешњеним делокругом; само што су са свим другичи разлози, који им стварају незадовољство. Фауст зна *све*, што се на земљи може научити; рибар можда не зна ни читати. С тога је потребан други разлог, да је незадовољан, те тако искушењу и приступа чан. Тај је разлог у немогућности, доћи до предмета своје љубави. Но Фауст, као немачки научењак, мотри једнако и на будућност, и неверљив је према оном, што сам није видео и чуо; рибар,

WWW.UNILIB.RS
 УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА

као производ слободне маште, носи на себи међународан тип, не разбира много за будућност, већ грамзи, у себичности својој, за пријатном садашњошћу. Тој себичности својој жртвује и најмилије, што му је на свету, и кад се приближи кобан час, да изгуби Зорку, одупире се демону, јер је онда у тренутку садашњости, ако и горкој и немилој. Фауст пак и не помишља на могућност, да ће Маргита пропасти; он се одаје свом душом неизмерној сласти своје *прве* љубави. И он је до душе узрок, што Маргита страда и пропада, али не тако непосредан, као рибар, па ако Маргита и грозније страда од Зорке, лежи у том, што је ипак грешница, а Зорка није никако. Обојица се пак боре за опстанак својих љубазница, и ако Фаусту није пошло за руком, да избави Маргиту, спасао је њу моћнији од њега, бог. Рибар је отео Зорку од демона, да је после сам убије; но његова тренутна победа над демоном лежи у попустљивости овога — и ту је сад тренутак, где се разилазе „Фауст“ и „Рибар“.

Маргита је тип немачке девојке; она је у простодушности својој тако дивно насликана и приказана, да мора сваког дирнути — нема оног, који је „Фауста“ читао, а да није у Маргити видео умиљато чедо, озарено свим прекрасним личним свој-

ствима. Зорку не можемо увретити ни у који тип; она је чиста појава, која нам наклоност задобија тиме, што што је невина жртва себичности и рибарева и демона.

Па и демон се разликује од Мефистофела. Овај је ђаво у германском духу „das nordische Phantom“, те се као такав упушта с Фаустом у расправљање и доказивање. Он остаје свугде и свагде себи веран, мрзи све на свету, па ако не успева, узрок је томе његова суштина, „die stets das Böse will und stets das Gute schafft“. Војислављев је демон друкчији. У почетку има својства Мефистофелева, доцније Љермонтовљевог демона и тек при крају постаје прави оригинал.

Кад узмемо све у обзир, особито пак оно *начело*, које сам у почетку споменуо, морамо доћи до закључка, да је *та* тема тако силна и примамљива, да се ње *мора* латити способан песник. Но способност не лежи само у изради и савлађивању тога материјала, она лежи још већма у томе, што песник своје делу даје печат своје оригиналности, а Војислав је и то учинио, ако му онда не беше ни 20 година. Чиста оригиналност његова лежи пак у томе, што је омогућио спасење демоново.

Милан Савић.

Л И С Т А К.

ЉУТИЦА БОГДАН У ПРИРОДИ.

(КРШЕЖ ИЗ ПРИРОДОПИСА.)

„Ала сте ви досадан човек“, рече ми пре неки дан моја сусеткиња. „Како вас може занимати живина по дворишту?“

„А како може то да буде, госпођо драга, да вас баш ништа не занима живина по дворишту?“ обречних се ја. — „Како да песничка душа не налази насладе у тим силним призорима по дворишту, што се један за другим истичу као оно слике у калејидоскопу („krasnozor“; ово сам с тога написао латиницом, да се види, да ту лепу грчку реч нисам ја „изопачио“ на српски.)? Та авлија пуна живине — то вам је „одмереног крока“ песма дидактичка о Пенелопиним „тицама-мудријашицама“; то вам је „идила“ невиних кокица, нитомих голубова и гегавих патака; то вам је досадна „драма“ за сујетног науна; то вам је једно „романтичко позориште“ из живота браца пегла и снаш' квочке наше; то вам је место, на ком се јуначки мејдан дели, што се свршује „поразом“ каквог фићфирића, а „бракосочетанијем“ јунака-победноца; то вам је трагико-

медија о „васпитатељским квалитетима“ чика-копуновим. Не замерајте ми дакле, штована госпођо, ако у медену сласт посматрам ту живу пародију друштвених прилика наших, сујете и недотупавности људске; опростите ми, што сам већ и досада, уживајући у том „свету“, са многе му „сёске“ слике смелом руком стргнуо копрену. Примите за љубав овај савет мој: Не поверавајте живину једино одадиници, већ прионите и сами. Верујте ми, да ће те се често пријатно позабавити, а и гости ће вам одмах по првом залагају на печењу приметити, да ту има и газдаричина „масла.“

Као да није ни чула, шта јој рекох, овако ми проговори:

„Кад баш споменусте „сёску“ слику! Би л' ми умели рећи, зашто морска кокошка увек под оним прозором крешти, где се ми обично по обеду разговарамо?“

„Рећи ћу вам, ако ми кажете, шта је управо повод томе, те је ћурак часом готов, да пукне од једа?“

За часак умукнусмо обоје; на то ћу ја — да прекинем несносно ћутање — овако да станем причати:

Сећам се из детињства, да смо ћурка често задиркивали са оним: „Лепши соко него врана! Лепши паун од ћурана“, на што — да богме — никада не изостаде обилгатно зипарање: „Пућ-пурућ.“ А ми ти у смеј, па на ново. Сретна времена; не знам — ал чини ми се — да данашњој деци и то невино уживање забрањује „чувена“ књига: „Не пристоји се.“

Тада сам био тврдо уверен, да ћурак разуме ту „вербалну инјурију“, те с тога зипара на нас. А данас готово мислим, да се само с тога љути — јер му је тако пало на памет, да се „мало наједи“, као оно људи „кисели“ (колерици). Често се без икаквог видовног повода стане кинђурити, кочоперити, а разуме се, да му од гордости сав нос помодри. У тај мах је можда само с тога *злогољан* — што је — што је — но — како се оно каже о мазама — што је *рђаво расиоложен*. Заслужио је дакле, да га назовемо љутицом, па да наведемо Змајеве речи, којима га тако лепо описује у песми „Ћурак и врабац“:

По дворишту ћурак шеће,
Ваздан пућка и блебеће,
Главом вије, шири реп,
Мисли: Боже, ал сам леп!
Све се шири, све се мери,
Кинђури се, кочопери,
Али једно —
Зло га једи,
Што га нико,
Ал баш нико,
И не гледи.
Пси пролазе,
Ал не хају,
Не ће да га
Ни залају!

Врабац као врабац, — несташко — стаде га задиркивати, на то

Ражљути се ћурак луди,
Па још већма шири груди,
Поче крестом климатати,
Крило бити зипарати! и т. д.

Како оно рече Немац Рамлер (Rammler) о неком луди:

„Er polterte vor Wuth,
Gleich einem Hahn aus Kalekut“ (Калкута.)

Немци га називају: Truthahn, Welscher-Indianischer Hahn, (по латинском калуку: Gallus indicus); а то је — као што знамо — погрешно, јер је он родом из Америке. По Линеу му је име: Meleagris gallopavo. Ово је име из грчке митологије добио заједно са морском кокошком, јер знамо, да је Meleager био argonauta и калидонски ловац; кад овај умре, сестре му се од силног плача претворише у морске коко-

шке, а у ових је перје — као што знамо — све до дандана орошено, ишарано као капљицама од суза. Толико о презимену. Крштено му је име: „gallopavo“ први наденоу неки Лопез де Гомора још године 1553. по томе, што је налик на пауна (gallus = петла, паво = паун.) Славенска су му имена: морка, ћурак, цуран, будац, тука и т. д.

Као што рекох, ћурак је родом Американац; по открићу Америке наиђоше на читава јата припитомљених ћурака; но било их је и дивљих широм Америке, а има их и дан-данас, но много мање. Дивља ћурка ноћ по дрвећу проводи, а дању се лута у великим руљама по пољани. Ово је зацело знао Мара (Marat), јер је једном К. Демулену (Camille Desmoulin), који га је за сарадника позвао, у стиховима овако одговорио: „Орао сам хода, а ћурка иде у руљама.“ Испитивањем славног Хумболта (Humboldt) доказано је, да је наша ћурка пореклом баш из Мехика. Данашњим даном има „ћурака“ у многим пасмама, но једно је истина, да им је печење добро и да су врло осетљиве и нежне према променама у времену.

Питање је, кад је ћурка донесена овамо у наше крајеве?

Хумболт каже, да је прво у Шпанску донесена у 16. столећу. Истина је, да је неки амерички владика већ у 16. столећу међу осталим поклонима послао папи Лаву X. и једну ћурку на поклон.

По Немачкој је ћурчије печење још доста велика реткост била у 16. столећу; неки кроничар вели, да су у сватовима Људевита, херцега виртембершког, донели на сто

Ein Schwan in einer mandelbrü,
In Bratpfannen braten Antvögel,
Capaunen und auch welsche Gökchel.

Придев „welsch“ показује, да се јужна Немачка преко Италије упознала са ћурком; тако знамо, да је год. 1557. млетачки сенат издао наредбу, по којој је само на извесним „частима“ дозвољено било изнети на сто ћурчијег печења и „куваних“ шљука.

Из Немачке пренесена је к нама тек у 17. веку, када је наскоро постала омиљеним залогajem свију народа у Угарској, а то је и сада. У мађарској народној приповетци о „проказаном берберину“ стари бака даје себи донети печења ћурчијег и вина сексардског, па као вели тако поткрепљен отићи ће и о поноћи на гробље. Мудри бака се држи белог меса, а берберина све нуди тврдим батацима.

Сви знамо, да је ћурчије печење кусно, знамо и то, да ћурка часком прекипи, сад још чујмо и то, да је „зјело“ глушава; да није то, зар би ми смели кад год поласкати женском чељадету: „Баш си права

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ћурка. Американци, знајући за „виспреност“ ђурчију, овако их хватају: скрпе малу колебицу од шиља, а оставе на њој само малу „дѣру“ и ту прослу мало кукуруза; дивље ђурке као луде се провлаче, па налаћу на кукуруз једна за другом. Јест! ал кад нестане кукуруза, а њих пуна колиба, па се стану гурати на мала врата, ал не мож' напоље, а Американац запуши „дѣру“ па их са колибом заједно однесе кући. Француски „пиљари“ ухвате ђурка, па га донде ране у вино умоченим хлебом, док се не опије и не чучне лепо; тада му ишчупају перје, па га метну на гвездо, где ће га „насадити“; он ти ту неко време продрема, а кад га прође занос од вина, покуша да се дигне, но док се дигао, осети да му је хладно око голих прсију, с места се посади опет па за два три дана се тако навикне, да сад могу без бриге метнути под-а-њ до 30 кокошијих или пачијих јаја. Не би вам се сад ђурак ни за живу главу макао са легла све донде, док се не излегу пилићи

или пачићи. Људи ту на гвезду морају да га хране. Пиљежи је ђурак верна дадиља, као оно копун, о ком већ рекосмо, да га уз пилиће као „бону“ употребљавају.

Да завршим — поштована госпођо — ово причање моје лепом песмом Змајевом „Две ђурке“:

До сад су се — не знам за што —
Гледале к'о Турци;
А данаске ево црна ђурка
Дође к белој ђурци.
„Дуго вам је време, сестро драга,
Па хајдемо мало да се прошетамо, —
А шта знамо друго!“
Па те речи напући се бела
Аристократуша,
Од гордости нос јој сав помодри,
Наше јој се гуша:
„Шетајте се, драга моја, сама,
Ил' с киме вам је воља; —
Истина је, ми смо обе ђурке,
Ја сам ипак боља!“

М. К

К О В Ч Е Ж И Ћ

ЛЕНКА ХАЦИЋЕВА.

Откако имамо народно своје позориште, дешавало се већ више пута, да овај или онај члан изненада изневери друштво своје те напусти стазу, којом је донде себи на дику а народу на кориет ходио. Уземемо ли у обзир позоришне околности наше, које су засад још у врло магловој слици кадре да прикажу раднику пристаниште одмора и мира, не можемо се чудити, што смо у толико и толико прилика дошли у неприлику, да жалимо за овим или оним, било већ опробаним и заслужним, било још додуше неопробаним али тек даровитим мимом, који се баш онда с нама растаде, кад се том најмање надасмо. Да споменемо за последњу петнаестину година Маринковићку, Катицу Савићеву, Лену Маринковићеву, Љубицу Зорићеву, Зорићу, Николу Недељковића. Не рачунамо овамо дичне оне главе, које нам је смрт уграбила, не рачунамо овамо Пају Маринковића, Лазу Телечког, С. Рајковића, Марију Рајковићку; па ни оне, који нама додуше окренуше леђа, али зато на другој страни живе дивној уметности глумачкој и верно служећи њој служе и просвети нашег народа. Мислимо овде само, који се уклонили са врелих дасака позорничних те стадоше на мање више темперованије земљиште приватнога живота. Па сасвим по души смеомо ту да затврдимо, да нас ни за једним таквим неверником или неверницом не заболе душа тако јако, као за кротком, вредном, савесном, опште омиљеном нашом Ленком Хаџићевом, која се украде баш усред најлепших својих успеха, кад јој је широм позоришна српска публика нагла да покаже и докаже, колико јој уважава и дар и вољу и трудбу и мар, кад је једва једаред по заслуги постала љубљено, на рукама ношено маунче; кад је дигла главу после 17 година мучног рада, скромно и трпељиво поднесавши неоправдано неповерење у њену снагу; претрпавши, да јој се богати скуп уметничких њених способности, било навлаш било нехотице, дуго и дуго превишао те се без нужде тражиле са стране, које ће скоруп скидати са улога и кусати га а Ленку крај

свег хатања и одушевљења немилостиво отискивати у кутак, из којег се само сме помолити, кад треба извучити из невоље. Сад, кад су сва та искушења прешла, кад је дар њен добио обилно прилике, да заблешти златним заром — сад се Ленка прашта с позорицом, на којој би одсад брала била лаворике све лепшу за лепшом! Штета, одиета велика штета!

Име Ленке Хаџићеве тесно је, рекли бисмо: нераздељиво скопчано са именом српског народног позоришта. Ленка је дете тога завода. Ту је она проснила лепе снове невина детињства, ту крепила душу и срце и напала се племенитим одушевљењем за узвишену уметност; ту је она као дете скакутала по позорици, ту из прикрајка мотрила на сваку реч, сваки миг, сваки покрет „тетка-Драге“, „тетка-Љубице“, „тетка-Милке“, ту је она расла и развијала се телом и душом, ту се васпитала, ту прекужила прву дрхтавицу позорничну па ту и савила глумачко своје славље.

Чудновато је Ленка започела, чудновато наставила и чудновато завршила своју глумачку каријеру. Почетак и свршетак су две сјајне тачке, које дели огроман простор магле и суктона. Тек одвркла швигарица па је већ ступала на позорницу у повећим улогама и свако јој се живи морао чудити, како сигурно ступа, како разборито глуми. Сви су знаци сведочили, да ће се из тог девојчета развити, и то, док оком тренеш, развити глумица првог реда. Овде је у Новом Саду у већој улови први пут ступила на позорницу новосазидане позоришне зграде 2. јануара 1872. као Милка у Округићевој „Саћурици и шубари“. Као да је данас гледамо! Протегљасто, слабуљаво девојче — једва ако му је петнаеста зима — па ти се то шири по позорници као по својој кући. Па кад овако у простодушном заносу откреса оно „та не бих хтела за Мађара поћи, да бих знала, да бих царевала“ а оно се зори громовит пљесак, прво бурно одобравање у новој кући. Дође затим и Каролина у Фрајденрајховим „Граничарима“ па Савета у Три-Ковићевом „Школском надзорнику“ па пра-

ља Рокса у шали „Љубав није пала“ на Савка у Змајеву „Шарку“ и т. д. све умиљатији и умиљатији ликови, који су одговарали живахном темпераменту младог девојчета.

Како је Ленка, онако још пола дете, на јурни освојила била себи симпатију публике, тако се онда наједаред скиде пажња са ње, са „почетнице“, па се обрну новима, дабогме за онај мах још куд и камо претежнијим јунакињама. Што Ленка уграбила била за сретних времена, то јој још остало, а све друго ијоле боље било је сад за њу забрањен плод. Дошла из Загребца Сајевићка па се пуве четир године — не без заслуге — слави на нашој позорници. Тек она отишла ево ти Рајковићке те и она за пуних седам година покупи све доворике испред Ленке. И Софија се Максимовићка за то време јављала са старим правом на прве улоге. Јели онда чудо, да је критика принуђена била Ленки пребацити заштој, стереотипност и шта ти ја све знам! Јели Ленка могла напредовати, кад се није мицала из оних регијона, у које ју је први ветар нагнао био! Треба рећи отворено: Ленка је била сироче, пасторче. Одређено се ту не може кривити нико. Тако су околности ваљда са собом биле донеле. Тада једва једаред, после одласка Рајковићкина у Загреб године 1884., освануше и Ленки лепши дани. Време, које је протекло од одласка Рајковићкина до повратка Софије сада Вујићке, одесудно је било за Ленку. Ту се њој, хтело се не хтело, морали поверити и најзамашнији задаци а она их је од реда све решавала на најодличнији начин. То је било оно доба, кад су „из провинције“ стизали гласови, да Ленка циновским кораком корача напред. Сад већ ни повратак Вујићкин није могао напети квара. Ленка је показала, шта уме, па се сад није више дала превидити. Уверила се сад и публика и критика, да се са уметницом Ленкином соја може подцитити српска позорница те ју је сад и једна и друга стала соколити и храбрити на све већи напредак и усрдно је стала поздрављати сваки њен успех. У захвалу за то била је Ленка марљива и вредна те је учила и радила својски.

Уметничка нарав Ленкина није се дала строго одредити, те ћемо с тога и међу њеним најбољим улогама наћи по коју, која са осталима ни најмање није сродна. Севтименталне љубавнице, јегуљаста језика салонске даме, крепка и једра чеда природе — ето, то су од прилике биле њене љубимице. Њих је израђивала помњиво и са лепом студијом. Ленка је вагда спремна излазила пред публику. Није било случаја, да је можда несигурност смете, те да овај или онај важан момент у улози пропусти па да га не нагласи и не изведе, као што треба. Није било у ње ни оне т. зв. расположености и нерасположености, recte ђудљивости глумачке. Играла је она вагда с вољом и од срца, па билз то и најспореднија улога. И сувише је као светињу сматрала свој узвишени позив глумачки, и сувише је уважавала своју драгу публику српску, а да је много могла мислити на своје расположење. Ленка је била увек једнака: чила, трезвена, озбиљна и разумна радница.

Из опсежнога репертоара њенога наводимо као најбоље израђене и најпогођеније ликове: Маргиту у Гетову „Фаусту“, „Деадемону“ у Шекспирову „Отелу“, Амалију у Шилеровим „Разбојницима“, Анђелију у „Максиму Црнорјевићу“, Лазе Костића, Двињу у „Стевану“ и Иванку у „Цару Јевану“ Мите Поповића, Мару у Оберњик-Борђевићеву „Ђурђу Врашковићу, Есмералду у Виршицај-Феркину „Звонару богородичине цркве“, Маритану у Диманарову „Дон-Цезару од Базана“, Добрилу у „Добрили и Миленку“ Матије Бана, Марију Коминову у Делавићеву „Лудвику XI.“, Атенацију у „Господару ковница“ Жоржа Онета, Фридерик у „Наслед-

нику“ Емила Ожјера и Жила Сандо-а, Розу у Рајмондову „Расписући“.

Мирне душе сме Ленка Хаџићева обазрети се на минулих седамнаест година, које је провела у служби српске Талије; с поносом сме рећи, да је своје учинила савесно и ваљано. То јој је једина али и највећа и најсјајнија награда за благословни јој мучни рад. Нека јој успомену на живот јој уметнички слади уверење, да ју је са позорнице испратила свеопшта, једнодушна симпатија српске публике.

Г Л А С Н И К.

(Српско акад. друштво „Србадија“ у Грацу) издало је овај проглас: Колико је велика згода по нашу књижевност рођење великог песника Гундулића, сведочи нам онај дивни занос, којим су сва српска акад. друштва устала да прославе што свечаније тај сретни дан и да се одуже ономе човеку, који је српску књигу до оног врхунца подигао, до којег у оно доба ни један други словенски народ на Балкану није се приближио. Ево се навршила два и по века, од кад је славни песник умрло а још у домовини његовој, у питому Дубровнику, не диже се никакав споменик, који би овековечио име песниково и који би странцу доказ био, како су потомци благодарни и како се Дубровник, најлепше бисерово арно у низу српских градова, горди, што је колевка био спелоцу „Османа.“ Треба дакле да се одужимо, да покажемо народност своју. Гундулић је онај, који је пре два и по века певао неумрлим стиховима славу словенских народа, а особито славу и горке невоље српскога народа, и тако у епосу свому оставио потомству успомену свога поноса, што је син таковог народа и успомену својих нарицања над јадима, под којима је стењао српски народ — његов властити народ. Крв му је говорила и као Србин није могао овом племенитом подстреку избећи. Овом човеку дакле клањајмо се и дигнимо му споменик вредан његовог имена; ово је наша дужност, ово је дуг, који нам још лежи на души! Српско акад. друштво „Србадија“ у Грацу приредиће 2. (14.) фебр., о Сретенију, свечаност, којој је цељ, да прослави што сјајније великог српског песника и да купи прилоге за подизање споменика у Дубровнику. Друштво се нада, да ће се српски народ што лепше одавати на овај позив, знајући, како је код свију Срба увек народна свест будна, увек спремна, да се одужи онима, који су за њу радили и живели, као што је радио и за њу живео Гундулић. По својој снази ми ћемо радити што нам буде могуће, али нам ти, српски народе, буди на руци; од тебе очекујемо помоћ и прилога, да се што достојније прикажемо граду Дубровнику и успомени великог српског песника. Прилози се шаљу: Serb. akad. Verein „Srbadija“ Graz, Universitaet.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Сима Ј. Аврамовић намеран је да изда у засебној књизи своје приповетке из српско-бугарскога рата. Неке од ових приповедака штампане су у разним журналима с обе стране Саве и Дунава, и биле су, као што им се писац у позиву на претплату хвали, добро примљене од стране читалачке публике као и наших одличнијих књижевника. Ма колико да је тај — вели даље Аврамовић у том позиву — рат граван са својим последицама, да је тако рећи једна од највећих несрећа по човечанство и државу, ипак, аистражујући све то, не може се спорити, да је он без својих занимљивости, без поезије. На ратноме попришту, где хиљадама људи замику највеће благо овога света, живот свој, за општу ствар

своје домовине, поред невоља и мука, имаде и таквих лепих мисли, и тако јединствено карактеристичних црта у догађајима и типовима, да су оне богато врело и благодарна тема приповедачу. Износиће погодне употребљене моменте, и поједине слике, као и људе са њиховим осећајима и тежњама, све то, поред обичне занимљивости, може да карактерише тако рећи цео један народ. Приповедака биће шеснаест и то: 1) Злослутни сан (већ штампана); 2) На предтражи; 3) Материна клетва (већ штампана); 4) Први пут у борби; 5) Тако је суђено (већ штампана); 6) Командир Јокса; 7) Фатални грудобран; 8) У братовом загрљају (већ штампана); 9) Шпијун; 10) Деснокрилни; 11) У извидници; 12) Резервиста (већ штампана); 13) Стрелани; 14) Непојан гроб; 15) Заробљеник; 16) Последњи плотун. Књига ће изнети преко 10 штампаних табакана, а коштаће овде за нас 75 новчића. Чим се јави довољно претплатника, даће се у штампу. Књига ће се штампати у онолико екземплара, колико буде претплатника. Поруџбине без новаца не примају се. Скупљачима десета на дар. Новац се шаље писцу у Београд у Цариградску улицу број 6.

— Као што „Наше доба“ (бр. 1. о. г.) поуздано чује, изаћи ће сад на пролеће ново прерађено и допуњено издање народне песме јуначке под насловом „Недељко“, коју је спевао Огњеслав Утјешеновић Острожински. Тај је спев први пут изашао још године 1860. из штампарије јерменског манастира у Бечу. Подмлађенога „Недељка“ прочитао је крајем године 1885. у рукопису преминули песник-владика Никанор Грујић, па је онда Утјешеновићу написао ово писмо: „Прочитао сам један пут и други пут од краја до краја сав рукопис вашег „Недељка“, дивећи се и клањајући се богатству песничких мисли и песничког језика вашег, с којима се не могу успоредити ни најчувенији српски ни хрватски песници ни њихови речници; и било би доста достојно, да дело изађе на свет и да се чита по свим крајевима народа српског.“ Но и текст, који је прочитао и благословио покојни владика, исправљан је. У писму, које Утјешеновић пише уредништву „Браника“, (в. „Браник“ бр. 9. о. г.) вели, да је „и опет лани и ове године којешта боље удесио и на много мјеста додавао.“ Заиста се једва може дочекати, да прекрасни спев Утјешеновићев угледа света у свом новом руку.

— Изашла је и друга и трећа књига Игњатовићеве „Патнице“ те је сад цело дело пред неумитним судом читалачке публике.

— Мехмед бег Капетановић Љубушак, који је тек лане (в. 26 број нашег листа од прошле године, на страни 416.) издао важну књигу „Народно благо“, обелоданио је пре неки дан опет латинично народну песму „Вој под Бањом луком године 1737.“, како ју је он забележио, и црпећи податке из турске повести (Banjaluka tarihi 1154), поцинио.

С М Е С И Ц Е.

(Славне жене на самрти.) Немац Феодор Вел издао је преклане књигу под насловом „Der Ruhm im Sterben. Ein

Beitrag zur Legende des Todes“. У тој књизи прича, како је који славан човек дочекао смрт. Занимљиве су то црте и ми смо ради неке од њих на овом месту да саопштите читаоцима „Стражилова“. Почећемо са женскињама. Да видимо дакле, како је умрла јуначна Францускиња Шарлота Кордејева, о којој је и код нас пре једно триестину година спевао „трагедију“ једну неки Мита Гавриловски.

1. Шарлота Кордејева. Та лепа и јуначна девојана може се само проценити и пресудити, кад се узме у обзир време, кад је извела своје крвно дело. Одушевљена за све велико и узорито у историји, коју је од дегинства особито радо читала, живећи на селу и чисто у крилу природе, остављена много сама себи и својим самораним осећајима, зачео се у младој њеној души неки јуначан занос, који је у складу био са духом тадањег времена. Римљани и Грци били су јој идеали. Љубав ју је за неко време од њих отуђила; но кад је драган погинуо у служби отаџбини, повратила ју је туга за њим још страсније у стари свет. Шарлота је постала родољубка из очајања. Осамело срце своје ставила је на олтар отаџбине, за коју се из беседа жирондиста уверила, да је у опасности. Барбару, који је у Кајену проповедао мржњу на Септембристе и крвнике чланове коввента, гануо ју је до дна душе, те ју нагонио, да се и она улете у судбину Француске. Да ту своју лепу Француску спасе, метнула је свој живот на коцку те се латила убилачког ножа. С почетка је мислила да убије Дантона, но најпосле се решила да Марата смакне са света, јер је судила, да су Мара и његово перо највише криви тадашњем стању републике. 12. јулија 1793. дође у Париз, докраде се до Марата па му, после кратког разговора с њим, пројурни нож кроз груди. Како је киничар био Мара, тако је и дочекао младо девојче седећи у кулци, али се није надао, да ће га ту и смрт затећи. Шарлота није ни покушала да бежи, него се мирно дала увхватити и на смрт осудити. Кад су је преслушавали, врсто је и постојано изјавила, да је хтела отаџбини да учини услугу с тим, што ће Марата убити. Истражни судца хтеде да ју поплаши па се осече на њу: „А знаш ли, море, да те чека гилотина?“ Но она одврати: „Варате се: ја чекам гилотину.“ 17. јулија 1793. у вече око седам часова ступила је весело и поносно на губилиште. Још кад је целат одрубљену јој главу показао светињо, лебдио је осмејак око њених лепих уста и то тако очигледно, да је сурови целат мислио, да му се покојница руга, те је луно по образу. Наполеон први рекао је за Шарлоту Кордејеву и мадаму Роландовицу, да су њих две били једине ваљане делије у странци жирондиста.

А Ф О Р И С М И. (Источних народа.)

Боље је да те се боје него да те сажалавају.

(Мендани.)

Имао ти све унутарње врлине, ако си лоше одевен, сав свет те презире. Ма да је слени миш, као што веле, паметна животињица, клоне га се ипак све птице.

(Саскиа-Пандита.)

САДРЖАЈ: Дух времена сад је таки! IV. — Језик у Гундулићеву „Осману“. (Паставак.) — О кнезу Лазару. (Паставак.) — Књижевност. Српски „Фауст“. „Рибар“. Спев Војислава Ј. Илића. Приказао Милан Савић. — Листак. Љутица Богдан у природи. (Крпеж из природописа.) Од М. К. — Ковчежић. Ленка Хаџићева. (Уз слику) — Гласник. — Књижевне белешке. — Смесице. — Афорисми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табакану. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожња у Београду.